

Oma tupa, oma lupa

Perustuu STM:n ja Suomen Kuntaliiton julkaisemaan
Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuosituksen -oppaaseen

KEHITYSVAMMAISTEN TUKILIITTO RY • FDUV

sisältö

Lukijalle	3
Perustuslaki takaa tasa-arvon jokaiselle	5
1. Vammaisten ihmisten asumisen tarpeet pitää ottaa mukaan kunnan suunnitelmiin	6
2. Rakennettu ympäristö esteettömäksi ja toimivaksi	9
3. Riittävästi esteettömiä ja toimivia asuntoja	10
Asuminen yksin tai ryhmässä – oma valinta?	12
4. Yleiset palvelut kaikkien saavutettaviksi	14
5. Yksilöllisillä palveluilla yhdenvertaisuuteen	16
Palveluja, jotka tukevat asumista	18
6. Arviointi ja seuranta kehittämisen välineinä	21
Asumisen tyytyväisyysarviointi	22

Oma tupa, oma lupa

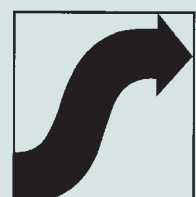
Vammaisten ihmisten asumisen laatusuositukset
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry ja FDUV

Opasta voi tilata Kehitysvammaisten Tukiliitosta,
jonka osoite on Pinninkatu 51, 33100 Tampere
Tilauspuhelin on (03) 2403 204 ja tilausten sähköpostiosoite on tilaukset@kvtl.fi

Opas perustuu STM:n ja Suomen Kuntaliiton julkaisemaan
Yksilölliset palvelut, toimivat asunnot ja esteetön ympäristö – Vammaisten ihmisten
asumispalveluiden laatusuositukset -oppaaseen (STM Oppaita 2003:4)

Asiantuntijat: Jukka Kaukola (KVTL), Johanna von Rutenberg (FDUV),
Päivi Nurmi-Koikkalainen (Stakes), Tuula Hurnasti (Stakes)

Toimitus ja ulkoasu: Jaana Teräväinen
Painopaikka PainoHäme, Ylöjärvi 2004
ISBN 952-9777-47-7

SELKOESITE

Lukijalle

Asumispalveluiden laatusuositus vammaisille ihmisille antaa yleisiä ohjeita siitä, miten kunnat voivat kehittää vammaisten ihmisten asumista.

Asumisen suunnittelu ei tarkoita vain talojen rakentamista, vaan lisäksi on mietittävä myös ympäristöä ja palveluja. On tärkeää, että ympäristössä on helppo liikkua ja palvelut ovat lähellä.

Millainen on hyvä asunto? Sen tietää parhaiten asukas itse. Tärkeää on, että vammaisen ihmisen voi valita, miten hän asuu. Myös ihmisellä, jolla on vaikeita vammoja, on oikeus tehdä omia valintoja. Jokaista ihmistä pitää kohdella yksilönä ja asumista tukevat palvelut täytyy suunnitella yksilöllisesti.

Laatusuositus on tarkoitettu kuntien viranomaisille. Kunnat voivat käyttää suositusta apuna, kun ne suunnittelevat vammaisten ihmisten asumista. Laatusuositus ei kuitenkaan ole laki, joten kuntien ei ole pakko noudattaa suositusta.

Tässä oppaassa kerromme, mitä suositus tarkoittaa kuntalaisten kannalta. Vammaiset ihmiset voivat käyttää laatusuosituksia apuna, kun he vaikuttavat asumispalvelujen kehittämiseen.

4 Ympäristö ja palvelut ovat jokaista ihmistä varten.
Varpu Saaristo ja Katri Mäkinen lenkillä.

Perustuslaki takaa tasa-arvon jokaiselle

Perustuslakiin on kirjoitettu, että kaikki Suomen kansalaiset ovat yhdenvertaisia eli ketään ei saa syrjiä.

Olemme kaikki tasa-arvoisia. Tasa-arvoisuus tarkoittaa, että samanlaisissa tilanteissa kaikki saavat samanlaista kohtelua. Tasa-arvoa on myös se, että jokainen saa ne palvelut, joita hän tarvitsee. Asuinpaikka ei saa vaikuttaa asiaan.

Vammaiset ihmiset voivat asua hyvin, kun yleiset palvelut, asunnot ja asumisympäristö ovat esteettömiä. Kun ympäristö on esteetön, siellä ei ole esteitä, jotka haittaavat elämistä ja liikkumista.

Esteettömässä ympäristössä voi liikkua yhtä helposti sekä ihminen, jolla on vaikeuksia nähdä että sellainen ihminen, jolla on vaikeuksia ymmärtämisessä tai hahmottamisessa.

Ympäristö ja palvelut ovat jokaista ihmistä varten. Hyvät palvelut ovat saavutettavia eli niitä voi käyttää kuka tahansa. Saavutettavuutta tulee lisää, kun poistetaan liikkumisen, näkemisen ja ymmärtämisen esteitä.

Tasa-arvoisuus koskee myös asumista. Perustuslain mukaan jokaisella on oikeus asua, miten ja missä hän haluaa.

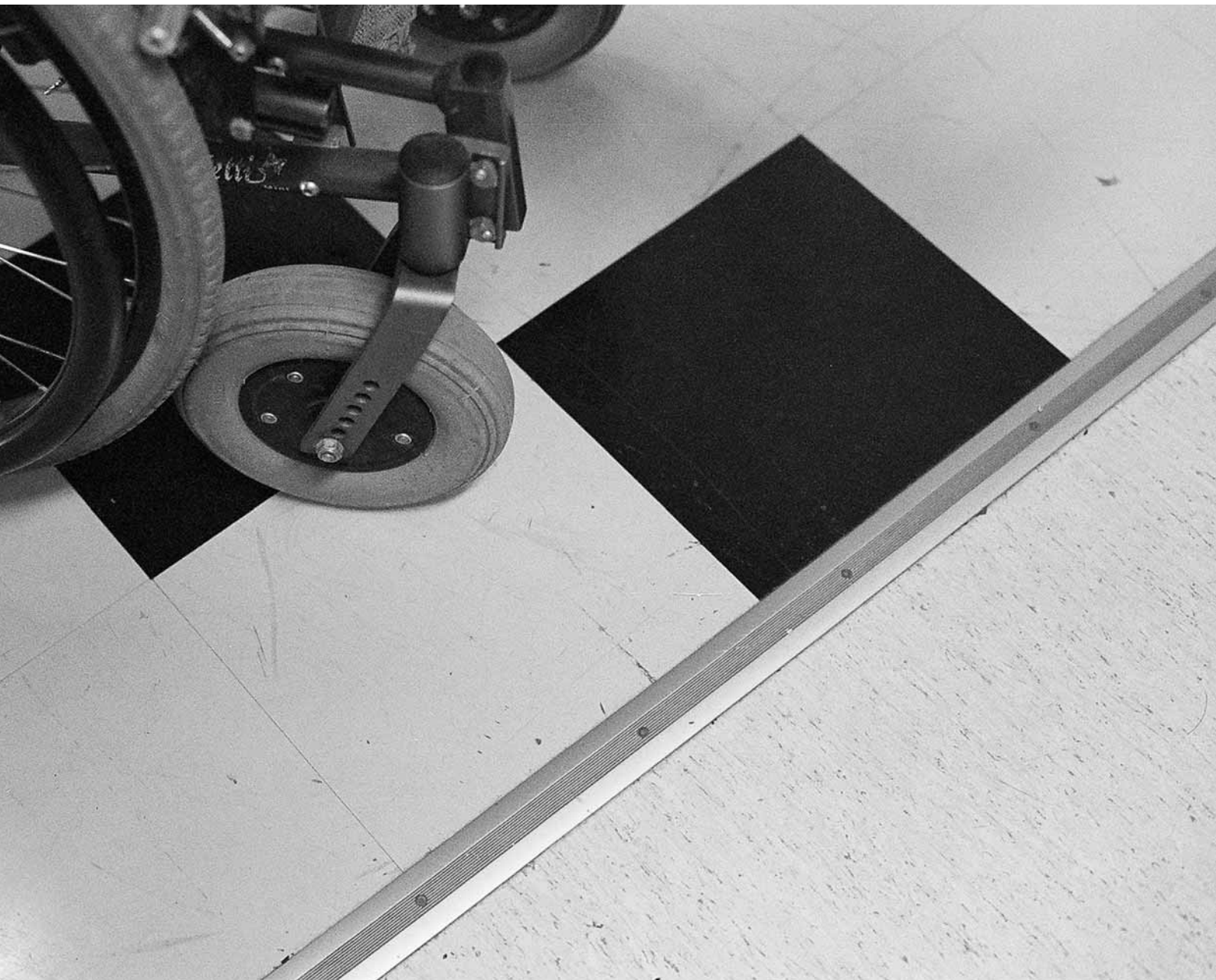
Keitä ovat vammaiset ihmiset?

Vammainen ja toimintarajoitteinen ihminen tarkoittaa ihmistä, jolla on jokin vamma tai sairaus, joka rajoittaa hänen kykyään toimia. Nuori tai vanha ihminen voi olla vammainen.

Pelkkä vamma tai sairaus ei välttämättä aiheuta ongelmia. Monet ongelmat ratkeavat, jos ympäristöä muutetaan niin, että se sopii myös vammaisille ihmisille. Esimerkiksi kynnyksiä voidaan madaltaa niin, että pyörätuolillakin liikkuvat ihmiset pääsevät kulkemaan ilman apua.

Jokainen ihminen on erilainen ja jokaisella on omat toiveet ja tarpeet. Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuosituksen tavoitteena on, että vammaiset ihmiset voivat päättää itse asumisestaan ja siihen liittyvistä palveluista.

Suomessa on noin 250 000 ihmistä, joilla on jokin merkittävä vamma tai toimintarajoite. Jotkut ihmiset tarvitsevat vamman vuoksi runsaasti palveluita asumisen tueksi. Heitä on noin 20 000 – 40 000.

1. Vammaisten ihmisten asumisen tarpeet pitää ottaa mukaan kunnan suunnitelmiin

Kunnan päättäjien on otettava huomioon, että kuntalaiset ovat erilaisia. Siksi päättäjillä pitää olla riittävästi tietoa myös vammaisuudesta.

Asumisen suunnittelu ei tarkoita vain talojen rakentamista, vaan lisäksi on mietittävä ympäristöä ja palveluja.

Suunnittelussa kannattaa tehdä yhteistyötä. Esimerkiksi kunnan kaavoitus, asuntotoimi ja sosiaalityö voivat yhdessä suunnitella esteettömiä ympäristöjä. Kun suunnitellaan hyvin, tulee vähemmän virheitä ja rahaa säästyy.

Kunnan päättäjien pitäisi keskustella vammaisjärjestöjen edustajien ja vammaisalan työntekijöiden kanssa. Kunnan vammaisneuvoston jäsenet tietävät paljon vammaisuudesta, ovathan vammaiset ihmiset vammaisuuden asiantuntijoita.

Esimerkiksi kun kunta alkaa suunnitella kaavoitusta, sen pitäisi pyytää lausunto myös vammaisneuvostolta. Kaavoitus on suunnitelma, joka ohjaa, miten kunnan maata käytetään. Se kertoo, mihin rakennetaan asunnot, työpaikat, puistot ja tiet. Vammaisneuvosto pohtii, onko kaavoituksen suunnitelma hyvä vammaisille ihmisille, ja antaa asiasta lausunnon kunnalle. Kunta ehtii korjata suunnitelmaa ja siten voidaan välttää virheitä.

Kunnan kannattaa tehdä yhteistyötä myös toisten kuntien ja vaikkapa oppilaitosten kanssa. Yhteistyöllä asiat kehittyvät.

Vammaispoliittinen ohjelma

Suunnittelua auttaa, jos kunnassa laaditaan vammaispoliittinen ohjelma.

Ohjelmaan voidaan kirjoittaa tavoitteita, joilla vammaisten ihmisten asuminen, ympäristö ja palvelut paranevat.

Kun ohjelma on valmis, se pitää saada osaksi kunnan pitkän aikavälin suunnitelmia. Kun vammaispoliittinen ohjelma on mukana kunnan suunnitelmissa, kunta varaa riittävästi rahaa siihen, että ohjelman tavoitteet toteutuvat.

Kun kunnassa laaditaan vammaispoliittista ohjelmaa, on hyvä miettiä jo etukäteen, kuinka toimintaa seurataan ja arvioidaan tulevaisuudessa.

Kun kunta tekee päätöksiä, kaikkien kuntalaisten pitää saada tietoa niistä. Tieto pitää esittää niin, että sen ymmärtää. Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi kunnan keskustelutilaisuuksissa on tulkkeja kuulo- ja puhevammaisille ihmisille. Tilaisuuksiin pitää päästä myös pyörätuolilla.

On tärkeää, että vammaiset ihmiset voivat osallistua omaa kuntaansa koskevaan keskusteluun.

8 Esteettömässä ympäristössä on helppo toimia ja liikkua.

2.

Rakennettu ympäristö esteettömäksi ja toimivaksi

Kun asuinympäristö suunnitellaan esteettömäksi, jokainen pääsee kulkemaan helposti. Silloin ei tarvitse tehdä kalliita muutostöitä jälkikäteen. Jos kerrostalossa on hissi eikä ovissa ole korkeita kynnyksiä, vaikkapa kävelytelineen kanssa voi liikkua talossa ilman toisten apua.

Kevyen liikenteen väylät pitää tehdä niin, että esimerkiksi kolmipyöräisellä polkupyörällä voi liikkua turvallisesti. Myös valaistus on osa esteettömyyttä. Kun tiet ja portaat on hyvin valaistu, heikkonäköisten ihmisten on helpompaa hahmottaa ne.

Hyvin suunniteltu ja rakennettu asuinympäristö ei sulje ketään ulkopuolelle. Kaikilla on samat mahdollisuudet liikkua ja toimia.

Ympäristöön liittyvät myös palvelut. Palveluiden pitää olla lähellä. Esimerkiksi harrastustilat pitää suunnitella niin, että kaikki pääsevät harrastamaan. Jos vaikkapa uimahallin ulko-ovet aukevat sähköisesti, ne pitää säätää toimimaan kyllin hitaasti, että myös hitaasti liikkuvat ihmiset ehtivät mennä ovista sisälle.

Asunnon ulkopuolella pitää pystyä liikkumaan kaikkina vuodenaikoina. Talvella lumi pitää aurata pois ja tiet täytyy pitää kunnossa, että kaikki voivat liikkua ulkona.

Kysymyksiä pohdittavaksi

Pääseekö lähikauppaasi lastenvaunujen kanssa?
Kuinka pitkä matka on bussille?
Pääseekö bussiin kävelytelineen kanssa?

Esteettömyys

Esteettömässä ympäristössä ei ole liikkumisen esteitä.

Esteettömyyden, toimivuuden ja turvallisuuden pitäisi olla asumisen suunnittelun lähtökohta. Esteettömyys ei tarkoita, että vammaisille ihmisille rakennetaan joitakin erikoisia ratkaisuja, sillä kaikki ihmiset hyötyvät siitä, että ympäristö ja kodit ovat esteettömiä. Esteettömässä ympäristössä voi kulkea helposti lastenvaunujen tai pyörätuolin kanssa.

Lisäksi esteetön suunnittelu säästää veronmaksajien rahoja. Se mahdollistaa sen, että yhä useampi vammaisen ihminen voi elää itsenäisesti ja omatoimisesti.

Suomessa on maankäyttö- ja rakennuslaki, joka määrää, että esteettömyys tulee ottaa huomioon kaikessa kaavoituksessa ja rakennusten suunnittelussa. Kunta voi laatia oman ohjelman, jolla pyritään lisäämään esteettömyyttä ja saavutettavuutta.

3. Riittävästi esteettömiä ja toimivia asuntoja

Kun talo on rakennettu, se on kauan käytössä. Asunnot pitäisikin suunnitella ihmisen koko elämänkaarta varten. Silloin ihminen voi asua samassa asunnossa vaikka koko elämänsä.

Ihmisen kyky toimia voi muuttua hänen elämänsä aikana. Jos jalkasi murtuu, joudut liikkumaan kyynärsauvoilla.

Asuntojen suunnittelun lähtökohtana pitää olla esteettömyys ja saavutettavuus. Asuntojen pitäisi sopia sekä nuorille että vanhoille ihmisille. Esimerkiksi huonosti liikkuvien isovanhempien on helppo käydä lastenlastensa luona kylässä, kun talossa on hissi ja tilava kylpyhuone.

Hyvä asunto on rakennettu sellaiseksi, että sen voi muuttaa itselleen sopivaksi. Vammaispalvelulaki takaa, että vaikeavammaisen ihmisen asunnossa voi tehdä muutostöitä. Jos asukkaalla on pyörätuoli, yleensä levennetään ovia ja otetaan pois kynnykset. Vammaisten ihmisten asumisen laatusuosituksen mukaan asukkaan mielipidettä on kuultava aina, kun asuntoa remontoidaan. Siten saadaan yksilöllisiä ratkaisuja.

Kun kunta alkaa suunnitella asuntoja, on selvitettävä, ketkä tarvitsevat asuntoa. Ensin kunta selvittää, kuinka monta vammaista aikuista asuu vanhempiensa luona. Tarvitsevatko he oman asunnon nyt tai tulevaisuudessa?

Lisäksi selvitetään, asuuko joku kehitysvammalaitoksessa tai sairaalassa vain sen takia, että hänellä ei ole vielä omaa asuntoa. Kenenkään ei pitäisi joutua asumaan pitkään laitoksessa siksi, ettei hänellä ole asuntoa.

Perustuslaki takaa, että jokaisella on oikeus vaihtaa asuntoa tai asuinpaikkakuntaa. Tällä hetkellä kotikuntalain säännökset rajoittavat palvelutaloissa ja laitoksissa asuvien ihmisten muuttoa. Luonnollisesti jokaisella on oikeus muuttaa pois vanhempiensa luota.

Vaikka ihmisellä on vaikeita vammoja, hänellä on oikeus tehdä omia valintoja. Jokaisen mielipide on tärkeä.

Millainen on hyvä asunto?

Vammaisten ihmisten asumisen laatusuosituksessa sanotaan, että yksi huone ei ole asunto. Omassa asunnossaan jokaisella on oikeus yksityisyyteen, kotirauhaan ja turvallisuuteen.

Jos asukkaalla on apuvälineitä, hän voi tarvita niitä varten joskus tavallista enemmän säilytystilaa. Eryteisesti eteisen ja makuuhuoneen on silloin oltava väljiä.

Laatusuosituksen mukaan on hyvä, jos vammaiset ihmiset asuvat siellä, missä muutkin ihmiset. Asunto voi olla omakotitalo, rivitalo tai kerrostalohuoneisto. Tärkeintä on, että ihmisellä on todellisia vaihtoehtoja, joista hän voi valita asumismuotonsa.

Hyvässä asunnossa ruuanlaitto sujuu. Varpu leikkaa kurkkua salaattiin.

Invataksi kuljettaa Luhtakodin asukkaita.

Asuminen yksin tai ryhmässä – oma valinta?

Hyvä asuminen ja asumiseen liittyvät palvelut ovat osa hyvinvointia. Asunnon on sijaittava lähellä palveluja.

Vammaisen ihminen voi tarvita tukea ja eri palveluja, jotta hänen asumisensa järjestyy. Näitä tukia ja palveluja sanotaan asumispalveluiksi.

Laatusuosituksen mukaan asumispalvelut pitää järjestää asiakaslähtöisesti eli niin, että asiakkaan mielipiteitä kuunnellaan ja kunnioitetaan.

Palveluasuminen

Ihminen, joka tarvitsee vamman tai sairauden johdosta runsaasti toisen henkilön apua vuorokauden eri aikoina, on oikeutettu toimivaan asuntoon ja asumisen palveluihin. Kunta tekee hänelle palveluasumispäätökset. Palvelut ovat maksuttomia.

Palveluasumiseen kuuluu asunto ja sellainen apu asukkaalle, että hän pystyy asumaan asunnossaan.

Asukas voi tarvita apua vaikka pukeutumisessa, siivouksessa tai liikkumisessa.

Palveluasuminen voidaan järjestää palvelutalossa tai yksittäisessä asunnossa. Palveluasuminen voidaan järjestää niin, ettei asukkaan tarvitse muuttaa minnekään. Asunto voidaan varustaa niin, että hän pystyy toimimaan siellä.

Oleellista on, että asukkaalla on asunto, joka sopii hänelle.

Asuminen yksin

Myös ihmiset, jotka tarvitsevat paljon tukea, voivat asua yksin, kun tukipalvelut ovat kunnossa.

Asuminen ryhmässä

Vammaisuus ei edellytä asumista toisten vammaisten kanssa. Sairaala ja kuntoutuslaitos eivät ole asuntoja.

Jotkut haluavat asua ryhmässä toisten vammaisten kanssa. Heistä on mukavaa, kun on muita ihmisiä lähellä.

Kun kunnassa rakennetaan tai korjataan asuntoja vammaisille ihmisille, on suunnitteluun otettava mukaan ne ihmiset, jotka asuntoihin muuttavat. Jos se ei ole mahdollista, on keskusteltava heidän edustajiensa kanssa.

Laatusuosituksen mukaan hyvä asunto on viihtyisä ja asukkaalla on oma yksityisyys. Tätä lisää esimerkiksi hyvä äänieristys ja se, että jokaisella on oma kylpyhuone ja paikka, jossa valmistaa ruokaa.

Ihmisellä on myös oikeus olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa, siksi vammaisten ihmisten asunnot pitää rakentaa sinne, missä muutkin ihmiset asuvat.

Kysymyksiä pohdittavaksi:

Millaisessa asunnossa asut?
Onko asuntosi sinulle koti?
Onko sinulla oma huone?
Saatko oven lukkoon?
Onko sinulla oma keittiö ja wc?
Onko sinulla kavereita, jotka käyttävät pyörätuolia?
Pääseekö sinun kotisi vessaan pyörätuolilla?
Oletko tyytyväinen asumiseesi?

Varpu on kaupassa, hän aikoo ostaa uutta kynsilakkaa.

4. Yleiset palvelut kaikkien saavutettaviksi

Palvelut on tarkoitettu kaikkien käytettäväksi. Niitä on sekä yleisiä että yksityisiä. Yleisiä palveluja ovat vaikkapa opetus peruskoulussa ja joukkoliikenne, kuten bussit ja junat. Yksityisiä palveluja ovat esimerkiksi kampaamot, kaupat ja ravintolat.

Jokainen asiakas on erilainen. Jos vammainen asiakas ei saa palvelua, se ei aina ole tahallista.

Kyse voi olla vain siitä, että vaikkapa kaupan myyjä ei tiedä, että asiakkaan toimintakyky on rajallinen. Esimerkiksi myyjä voi vahingossa näyttää jonkin tuotteen hintaa näkövammaiselle ihmiselle, koska hän ei ole huomannut, että asiakas ei näe.

Asiakkaan ihmisarvoa ei saa koskaan loukata. Asiakkaan erilaisuus ei saa korostua kielteisenä asiana.

Jos sinulla on erityistarpeita,
kerro niistä rohkeasti.
Jos esimerkiksi luet huonosti,
voit pyytää toisilta ihmisiltä apua.

Tavoitteena on, että
sekä julkiset että yksityiset palvelut
ovat kaikkien käytettävissä.

Kuntalaiset tarvitsevat tietoa

Kuntalaiset tarvitsevat tietoa
vammapalveluista ja
vammasuuteen liittyvistä asioista.
Kunnan velvollisuus on antaa tietoa
vammapalveluista.
Kuka tätä tietoa antaa?
Sosiaalityöntekijät,
sosiaaliamies,
kuntoutussuunnittelijat,
palveluohjaajat
ja ne, jotka toteuttavat palveluja.

Tiedottaminen on vuorovaikutusta.
Vuorovaikutus syntyy vain,
jos asiakas tulee kuulluksi
ja hän saa palvelua ymmärrettävästi.

Samalla kun kuntalaiset saavat tietoa,
he voivat myös kertoa
kunnan viranomaisille
omista toiveistaan ja tarpeistaan.
Kertomalla omista toiveistasi
voit vaikuttaa myös asenteisiin.

Miten palveluista saa tietoa?
Kunnan työntekijät voivat
neuvoa kuntalaisia henkilökohtaisesti.

Kunta voi käyttää tiedottamiseen
myös palveluoppaita
ja järjestöjen tiedotusta.
Neuvontatilanteissa
kuulo- ja puhevammaisten ihmisten
käyttöön voidaan tilata tulkkeja.
Internet-sivut on tehtävä sellaisiksi,
että niitä on kaikkien helppo lukea.

Moni kuntalainen hyötyy,
jos kunta tiedottaa selkokielellä.
Joskus jos asiat ovat erityisen vaikeita,
on hyvä käyttää tukihenkilöä apuna.

Palveluja tuottavat paitsi kunta
myös erilaiset yrittäjät.
Kunnan pitää kannustaa yrittäjiä,
että he toteuttavat
helppokäyttöisiä palveluja.
Kunnan kannattaa kouluttaa yrittäjiä.
Hyviä kouluttajia voi kysyä
muun muassa vammaisten järjestöistä.

On tärkeää
suunnitella palvelut niin,
että ne sopivat kaikille.

Kysymyksiä pohdittavaksi

Voitko käyttää tietokonetta, jos haluat?
Oletko käynyt oman kuntasi
kotisivulla Internetissä?
Mitä tietoa löysit sivuilta?
Mitä lehtiä luet?
Minkä yhdistysten jäsen olet?
Oletko keskustellut
kunnan viranomaisten kanssa?
Millaista se oli?

5.

Yksilöllisillä palveluilla yhdenvertaisuuteen

Edellä on puhuttu julkisten palvelujen parantamisesta ja esteettömyydestä. Pelkkä esteettömyys ei kuitenkaan riitä takaamaan jokaiselle itsenäistä ja omaehtoista elämää.

Esteettömyyden lisäksi tarvitaan vielä yksilöllisiä palveluja. Joustavat ja riittävät palvelut vastaavat parhaiten asukkaan yksilölliseen tarpeeseen.

Palvelusuunnitelma

Kunta ja vammaispalvelujen asiakas laativat yhdessä palvelusuunnitelman.

Palvelusuunnitelma laaditaan niin, että ensin vammaisen ihminen miettii, millaisia tarpeita hänellä on ja missä hän tarvitsee apua. Sitten hän tai hänen läheisensä keskustelee asiasta kunnan sosiaalityöntekijän kanssa.

Palvelusuunnitelma on yksilöllinen eli lähtökohtana on aina asiakkaan oma näkemys siitä, mitä tukea juuri hän tarvitsee.

Asiakas voi myös pyytää toista ihmistä puhumaan puolestaan. Tämä toinen henkilö voi olla hänen läheisensä tai edunvalvojansa. Palvelujen tarve ja toteutus kirjataan yksityiskohtaisesti ja selkeästi palvelusuunnitelmaan.

Suunnitelma ei takaa, että vammaisen ihminen saisi tarvitsemansa palvelut. Seuraavaksi palveluja pitää hakea kunnalta.

Jos kunta antaa myönteisen päätöksen, asiakas saa palvelun.

Kun kunta antaa päätöksensä, siinä tulee kertoa, mitä palveluja asiakkaalle on myönnetty, kuinka paljon palveluja annetaan ja kuinka pitkäksi aikaa. Hakijan on saatava tieto päätöksestä. Jos päätös on kielteinen, se pitää perustella ymmärrettävästi.

Eri ihmisten palvelusuunnitelmista kunta saa koottua tietoa siitä, mitä palveluja vammaiset kuntalaiset tarvitsevat yleisesti. Tiedon perusteella kunta voi suunnitella palveluja.

Kuinka asumispalvelut toteutetaan?

Kun kunta järjestää asumispalveluja vammaiselle ihmiselle vammaispalvelulain ja kehitysvammalain mukaisesti, silloin hänen asumispalvelunsa ovat pääsääntöisesti maksuttomia. Asukas maksaa vuokran, johon hän voi hakea asumistukea.

Sosiaalihuollon asiakaslaki määrää, että asiakkaan toivomukset ja mielipiteet on otettava huomioon. Jos tulee erimielisyyksiä viranomaisten kanssa, ensisijaisesti on otettava huomioon asiakkaan etu.

Palvelusopimus

Asumispalvelujen tuottaja ja asukas laativat palvelusopimuksen. Siihen kirjataan, mitä tukea asukas saa ja paljonko hän maksaa vuokraa.

Varpun työpaikalla Sinikkelossa työpöytä voidaan nostaa ja laskea. Pyörätuolin saa pöydän alle, mikä helpottaa työntekoa.

Kuljettaja Marko Ikäheimo saattaa Varpua työpaikan pihalla.

Palveluja, jotka tukevat asumista

Itsenäistä asumista on hyvä ensin harjoitella ja kokeilla. Erilaisilla kursseilla voi kokeilla, millaista on itsenäinen asuminen. Pärjääkö yksin vai tarvitseeko muiden apua? Yksin pärjääminen voi olla vaikeaa ja aluksi monet ihmiset tarvitsevat varmasti tukea.

Itsenäistä asumista auttavat joskus kunnan järjestämä kotipalvelu ja kotisairaanhoido. Monille läheisten tuki on korvaamaton apu.

Ulkona liikkumista auttavat saattajapalvelut ja kuljetuspalvelut. Niitä voi hakea kotikunnalta.

Henkilökohtainen avustaja

Henkilökohtainen avustaja auttaa vammaista ihmistä niissä päivän toimissa, joissa tämä tarvitsee apua vammansa vuoksi. Hän ei ole kuntouttaja.

Vammaisen ihminen on henkilökohtaisen avustajansa työnantaja. Kunta voi auttaa ja neuvoa vammaista ihmistä siinä, miten hän voi toimia työnantajana.

Omaishoidon tuki

Vammaisen henkilön hoitaja voi tehdä kunnan kanssa sopimuksen omaishoidosta. Hoitaja on tavallisesti sukulainen. Eri kunnat maksavat omaishoidosta eri summia hoitajalle. Sopimus omaishoidosta kirjataan palvelusuunnitelmaan.

Ostopalvelu ja maksusitoumus

Kunta voi joko tuottaa palvelut itse tai ostaa niitä ulkopuolisilta palveluntuottajilta. Kunta ja palveluntuottaja tekevät ostopalvelusopimuksen. Siinä sovitaan ostettavista palveluista, niiden sisällöstä, määrästä ja hinnasta. Palveluja tuottavat kunnat, kuntayhtymät, säätiöt ja yksityiset yritykset.

Kunta voi myös ostaa palveluja yhdelle ihmiselle maksusitoumuksella. Maksusitoumuksessa sovitaan vain kyseisen asiakkaan saamasta palvelusta. Samalla sovitaan palvelun kustannuksista kunnan ja palveluntuottajan kesken.

Asiakkaalla on oikeus tietää, mitä palveluja kunta hänelle ostaa.

Riittävästi tukea

Asumispalvelujen on tuettava asukkaan itsenäisyyttä. Ammattitaitoisia avustajia on oltava riittävästi. Asukas voi toimia itsenäisesti, vaikka hän tarvitseekin toisten apua.

Kun asukas haluaa liikkua asuntonsa ulkopuolella, häntä voi auttaa esimerkiksi palvelukodin henkilökunta tai henkilökohtainen avustaja. Oleellista on, että hän saa kulkea silloin, kun itse haluaa.

Tukihenkilöt ja tukiverkostot

Monilla vammaisten ihmisten järjestöillä on tukihenkilöitä. Tukihenkilö ei saa palkkaa, vaan hän on vapaaehtoinen. Hän käy vammaisen ihmisen kanssa vaikka jääkiekko-ottelussa tai lenkillä.

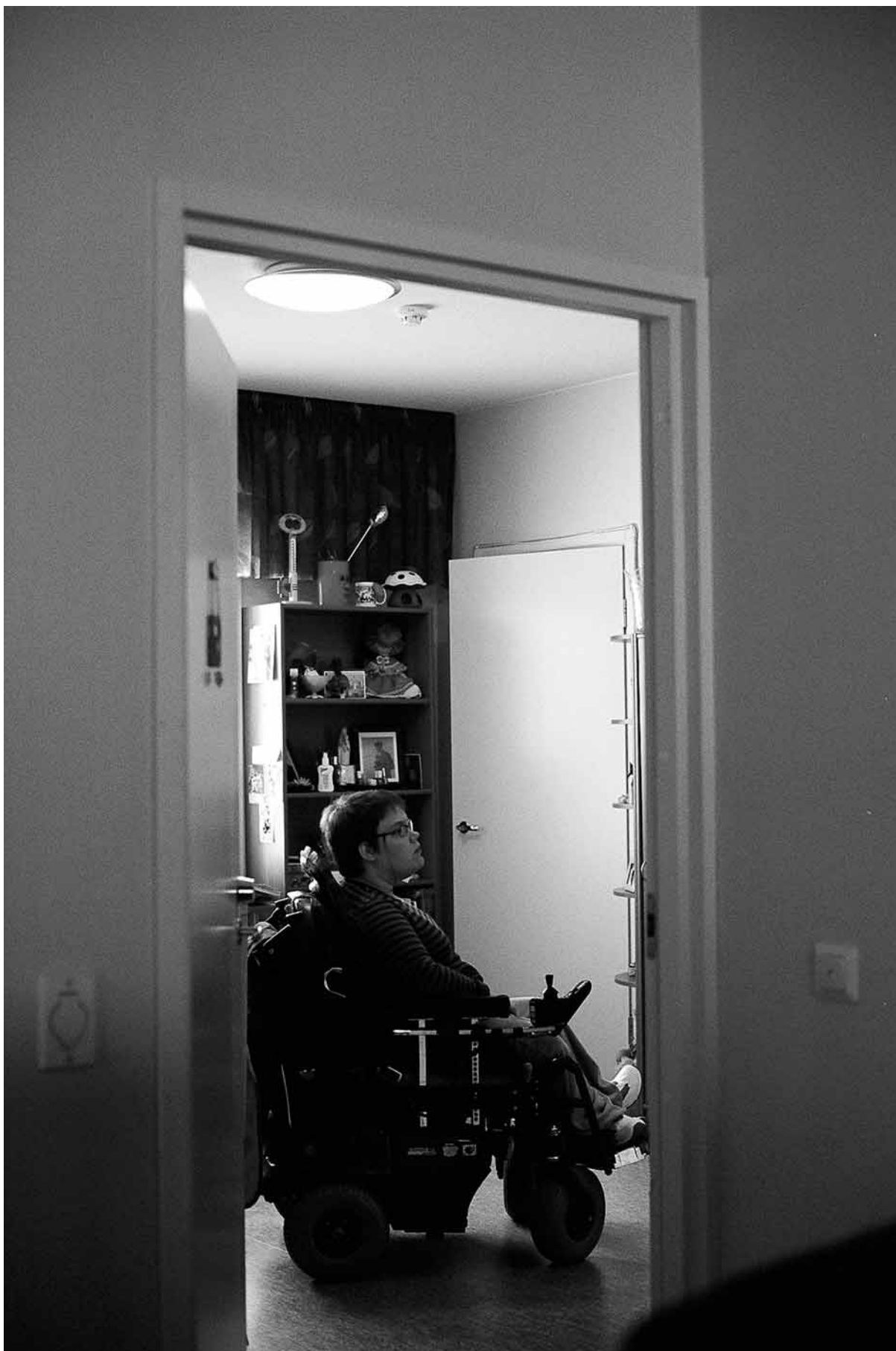
Apuvälineet

Mahdollisuus liikkua ja toimia asunnon ulkopuolella on osa asumista. Joskus asukas voi tarvita apuvälineitä, kuten sähköpyörätuolin tai kävelytuen.

Asianmukaiset apuvälineet auttavat arjen sujumisessa niin asunnossa kuin sen ympäristössäkin. Apuvälineet auttavat ihmistä toimimaan itsenäisesti.

Kysymyksiä pohdittavaksi

Jos haluat lähteä ulos, onko se mahdollista? Saatko saattajan, jos tarvitset? Milloin olet viimeksi käynyt kaupassa? Milloin olet viimeksi käynyt kampaajalla tai parturissa? Saatko itse päättää, milloin menet nukkumaan?

20 Oman oven voi laittaa kiinni, kun itse haluaa.

6.

Arviointi ja seuranta kehittämisen välineinä

Arviointi tarkoittaa, että mietitään kuinka esimerkiksi palvelut toimivat. Samalla pohditaan, voisiko niitä kehittää paremmiksi.

Moni taho arvioi kunnan palveluja

Kunnassa on tarkastuslautakunta, jonka yhtenä tehtävänä on arvioida, kuinka tavoitteet toteutuvat.

Ympäristövaikutusten arviointilaki määrää, miten rakennetun ympäristön esteettömyyttä arvioidaan. Arvioiminen on erityisesti rakennuslautakunnan tehtävä.

Kunnan sosiaaliamies voi arvioida, miten hyvin kunnan vammaispalvelut toimivat.

Myös kuntalaiset arvioivat kunnan toimintaa. Kunta voi myös pyytää lausuntoja vammaisneuvostolta ja järjestöiltä. Epäkohdat kirjataan ja niiden korjaamiseksi tehdään suunnitelma.

Kun palveluja arvioidaan, niitä voidaan kehittää paremmiksi. Sinä voit antaa palautetta palveluista suoraan palvelun tuottajalle. Palautetta voit antaa myös palvelusuunnitelmaneeuvotteluissa. Kerro silloin, oletko tyytyväinen.

Kysymyksiä pohdittavaksi

Oleko ollut laatimassa palvelusuunnitelmaa? Mitä asioita siihen kirjattiin? Saatko riittävästi tietoa vammaispalveluista? Kenelle voit puhua, jos olet tyytymätön asioihin?

Asumispalvelujen arviointi

Kun kunta arvioi asumispalveluja, voidaan pohtia seuraavia asioita:

- 1) Tarvitsevatko vammaiset ihmiset lisää asuntoja?
- 2) Onko asumispalveluihin jono?
- 3) Onko rakentaminen esteetöntä?
- 4) Tehdäänkö asunnonmuutostöitä?
- 5) Ovatko asuinympäristöt esteettömiä?
- 6) Ovatko asunnot toimivia?

Lisäksi kunta selvittää, onko kunnassa ihmisiä, jotka tarvitsevat asuntoa.

Joku voi olla vaikka kuntoutuslaitoksessa vain siksi, ettei hänellä ole sopivaa asuntoa.

Kun palveluiden laatua arvioidaan, otetaan huomioon esimerkiksi asukkaan itsemäärämisoikeus, turvallisuus ja yksilöllisyys.

Palvelu on laadukasta, jos se mahdollistaa sen, että asiakas voi toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä. Asiakas tietää parhaiten, onko palvelu hyvää vai huonoa.

Asumisen tyytyväisyysarviointi

Oletko tyytyväinen siihen, miten asut nyt?

Moni on tyytyväinen omaan asumiseensa. Toisilla taas on toiveita muuttamisesta ja unelmakodista. Tyytyväisyys omaan kotiinsa on ihmisen elämänlaadun peruskysymyksiä.

On tärkeätä, että vammaiselta henkilöltä kysytään, onko hän tyytyväinen saamiinsa asumispalveluihin. Peruskysymys asumista ja siihen liittyviä palveluja suunniteltaessa on: Mitä **sinä** tarvitset?

Oletko miettinyt, millainen on sinun ihanneasuntosi? Tässä muutamia vammaisaktiivien mielipiteitä. Oletko niistä samaa mieltä?

- Ihanneasunnossa on riittävästi tilaa.
- Se sijaitsee muun asutuksen keskellä.
- Siinä on oma nimi ovesa.
- Minulla on avain omaan kotiini.
- Voin itse valita asuinkaverit tai asua yksin.
- Voin toteuttaa omaa elämäntapaani.

Jos haluat, voit tehdä asumisen tyytyväisyystestin. Seuraavassa on 10 kysymystä, joiden avulla voit arvioida omaa tyytyväisyyttäsi asumiseesi. Voit käydä kysymykset läpi itsenäisesti tai yhdessä valitsemiesi henkilöiden kanssa.

Rengasta mielestäsi oikea vaihtoehto jokaisesta kysymyksestä. Kun olet vastannut kysymyksiin, laske saamasi pisteet yhteen. Sen jälkeen voit katsoa, mihin luokkaan pistemäärä kuuluu.

Testi ei ole järin tieteellinen, mutta jos saat huonon pistemäärän, sinun kannattaa keskustella asumiseesi liittyvistä asioista henkilökunnan tai avustajiesi kanssa.

Kysymykset:

Pidätkö asumisesta nykyisessä asunnossasi?	kyllä 1	ei 0
Haluaisitko asua jossain muualla?	kyllä 0	ei 1
Onko sinulla riittävästi tilaa asunnossasi?	kyllä 1	ei 0
Onko Sinulla oma kylpyhuone?	kyllä 1	ei 0
Voitko olla omissa oloissasi, jos haluat?	kyllä 1	ei 0
Voitko päättää omista asioistasi?	kyllä 1	ei 0
Haluaisitko päättää joistakin asioista, joista toiset nykyään päättävät puolestasi?	kyllä 0	ei 1
Koetko olosi turvalliseksi nykyisessä asunnossasi?	kyllä 1	ei 0
Saatko riittävästi tukea, jos tarvitset?	kyllä 1	ei 0
Pääsetkö halutessasi harrastuksiin tai muihin vapaa-ajan toimintoihin?	kyllä 1	ei 0

Laske pisteet yhteen ja katso tästä pistemäärien tulkinta:

- 9–10 Olet erittäin tyytyväinen asumiseesi, onneksi olkoon!
- 7–8 Olet kohtalaisen tyytyväinen asumiseesi.
- 5–6 Et ole tyytyväinen asumiseesi. Sinun kannattaa keskustella avustajien tai läheisten kanssa niistä kysymyksistä, joihin olet tyytymätön.
- 3–4 Olet erittäin tyytymätön asumiseesi.
Keskustele asumiseesi liittyvistä asioista avustajien tai läheisten kanssa.
- 0–2 Asut surkeasti. Sinun kannattaa harkita muuttoa.

Oma tupa, oma lupa

Vammaisten ihmisten
asumispalveluiden laatusuositus
vammaisille ihmisille valmistui 2003.
Suositus antaa yleisiä ohjeita siitä,
miten vammaisten ihmisten
asumispalveluja pitäisi kehittää.

Tässä oppaassa kerromme,
mitä suositus tarkoittaa kuntalaisen kannalta.
Opas on tehty selkeäksi,
jotta sitä on helpompi ymmärtää.

Oppaan on kustantanut STM.
Opas on toimitettu yhteistyössä
Selkokeskuksen kanssa.

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry
Pinninkatu 51
33100 Tampere
(03) 2403 111
www.kvtl.fi

FDUV
Tölögatan 27 A 15
00260 Helsingfors
(09) 407 070
www.fduv.fi